

ראש השנה - המלכת הקב"ה

מקורות עבור השיעור של הרב אברהם בלס בבית חגלה על פני ירחו

תנאי יסוד

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, א

"רב חונא אמר כל אותן ששה חדשי' שהיה דוד בורח מפני אבשלום בנו בשעירה היה מתכפר כהדיוט".

משנה ראש השנה ד, ז

"אין מזכירין: מלכות, זיכרון, שופר של פורענות".

תלמוד בבלי ראש השנה לב, ב

"אבל אם בא לומר מלכות, זיכרון, שופר של פורענות של עובדי כוכבים אומר".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, א

"ותני עלה: שנת המבול אינה עולה מן המניין".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, ג

"אמר רבי לוי: למלך שהיה לו אורלוגין, כיון שעמד בנו מסרה לו. אמר רבי יוסה בר חנינה: למלך שהיה לו שומרה, כיון שעמד בנו מסרה לו. אמר רבי אחא: למלך שהיה לו טבעת כיון שעמד בנו מסרה לו. אמר רבי חייה בר בא: לנגר שהיו לו כלי נגרות, כיון שעמד בנו מסרה לו. אמר רבי יצחק: למלך שהיו לו אוצרות, כיון שעמד בנו מסרם לו. ורבנן אמרי: לרופא שהיה לו נרתיק של רפואות, כיון שעמד בנו מסרה לו".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ג, ח

"ריב"ל אמר: עמלק כושפן היה. מה היה עושה? היה מעמיד בני אדם ביום גינוסיא שלו, לומר לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו. מה עשה משה? עירבב את המזלות..."

תלמוד ירושלמי ראש השנה ג, ג

"תקע בראשונה ומשך בשנייה בשתיים אין בידו אלא אחת. ר' אבא בר זמינא בשם ר' זעורה: אפילו אחת אין בידו. למה? ראשה גבי סופה מצטרף וסופה גבי ראשה מצטרף. לא, ראשה אית לה סוף ולא סופה אית לה ראש".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ד, י

"אמרן בנפיחה אחת, אשכחת תני: אמר בנפיחה אחת יצא".

תלמוד ירושלמי תענית ב, ד

"מהו 'אחר'? אמר ר' יהודה בי רבי סימון: אחר כל הדורות עתידין בניך להיאחו בעוונות ולהסתבך בצרות וסופן להיגאל בקרניו של איל הזה. 'וה' בשופר יתקע והלך בסערות תימן' (זכריה ט, יד). ר' חונה בשם רבי חנינה בר יצחק: כל אותו היום היה אברהם רואה את האיל נאחו באילן זה וניתור ויוצא, נאחו בחורש זה וניתור ויוצא, נאחו בסבך זה וניתור ויוצא. אמר לו הקב"ה: אברהם כך עתידים בניך נאחזים בעוונות ומסתבכין במלכויות - מבבל למדי, ממדי ליוון ומיוון לאדום. אמר לפניו: ריבון העולמים כן לעולם? אמר ליה: וסופן להיגאל בקרניו של איל הזה - 'וה' אלוקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן' [זכריה ט, יד]."

תלמוד ירושלמי ראש השנה ד, ח

"רבי יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן מפני מעשה שאירע פעם אחת תקעו בראשונה והיו השונאים סבורין שמא עליהן הם הולכין ועמדו עליהן והרגום. מיגו דאינון חמי לון קראיי שמע ומצליין וקוראין באוריתא ומצליי ותקעין אינון אמרין בנימוסון אינון עסיקין (- מתוך שהשונאים רואים אותם קוראים קריאת שמע ומתפללים קוראים בתורה ומתפללים ותוקעים, הרי הם אומרים שבנימוסיהם הם עסוקים)".

ירושלמי ראש השנה א, ג

"חד אמר: אי זה אומה כאומה הזאת. בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא, אבל ישראל אינו כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ואוכלין ושותין ושמחים, יודעים שהקב"ה עושה להם ניסים".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, ג

מובא בירושלמי (ראש השנה א, ג): "אמר ר' לוי: 'והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במישרים' (תהילים ט, ט) הקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שהן עסוקין במצוות ואת אומות העולם בלילה בשעה שהן בטלין מן העבירות. שמואל אמר: מי שהוא דן את ישראל הוא דן את האומות. מה מקים שמואל ידין לאומים במישרים דן בכשרים שבהן. מזכיר להם מעשה יתרו, מזכיר להם מעשה רחב הזונה".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, א

"...מכאן שמונים חדשים ליציאת מצרים. אין לי אלא חדשים שנים מנין? ...אין לי אלא לשעה לדורות מנין? ... משנבנה הבית התחילו מונים לבנינו... לא זכו למנות לבנינו התחילו מונים לחרבנו... לא זכו למנות לעצמם התחילו מונים למלכות...".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ב, ה

"אמר ר' לעזר: 'והיתה ידי אל הנביאים החזים שוא והקסמים כזב', 'בסוד עמי לא יהיו' – זה סוד העיבור, 'ובכתב בית ישראל לא יכתבו' – זה המנוי, 'ואל אדמת ישראל לא יבואו' – זו ארץ ישראל. ואמר ר' לעזר: כד סלקית להכא אמרית: הא גבי חדא, כד מנוני אמרית: הא גבי תרתי, כד עלית לעיבורא אמרית הא תלתיהון גבי".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, א

כתיב: 'והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה' (מלכים א ב, יא) וכתיב: 'בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך 33 שנה על כל ישראל ויהודה' (שמואל ב ה, ה). בכלל חסירים ובפרט יתירים?! סך זמן מלכות דוד בירושלים הוא ארבעים וחצי ואילו הכתוב מציין ארבעים שנה ותו לא). רבי יצחק בר קצתה בשם רבי יונה: "32 ומחצה היא אלא בשביל לחלוק לו כבוד לירושלים הוא מונה אותן שלימות".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, ד

"תמן חשין לצומא רבה תרין יומין. אמר רב חסדא: למה אתם מכניסים עצמיכם למספק הזה, חזקה שאין בית דין מתעצלים בו. אבוה דר' שמואל בר רב יצחק חש על גרמיה וצם תרין יומין אספק כרוכה ודמיד".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ג, ח

"אמר רב שמואל בר רב יצחק: 'וידבר ה' אל משה ואהרן ויצום אל בני ישראל' (שמות ו, יג) על מה ציום? על פרשת שילוח עבדים". לדעת הירושלמי המצוה הראשונה עליה הצטוו ישראל הינה מצוות שילוח עבדים. "אמר רב הילא: לא נענשו ישראל אלא על פרשת שילוח עבדים. הדא הוא דכתיב: (ירמיהו לד, יד): 'מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו'".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, ג

"ר' יצחק רבה בשם רבי: "מלך וציבור נידונין בכל יום. מה טעמא? 'לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו' (מלכים א', ה, ז)".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ד, ז

"אין פוחתין מיי מלכות כנגד יי קילוסין שאמר דוד".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, ג

"ר' יצחק רבה בשם רבי: "מלך וציבור נידונין בכל יום. מה טעמא? 'לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו' (מלכים א', ה, ז)".

משנה ראש השנה פרק א משנה ה

"מעשה שעברו יותר מארבעים זוג [-להעיד שראו את החודש] ועיכבן רבי עקיבא בלוד. שלח לו רבן גמליאל: אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשלך לעתיד לבוא".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, ה

"מעשה שעברו יותר ממ' זוג ועיכבן רבי עקיבא מפני שהן מ' זוג, אבל אם רק היה זוג אחד לא היה מעכבו. שלח לו רבן גמליאל אם מעכב אתה את הרבים נמצאת מכשלך לעתיד לבוא. לא נמצאת מעכב את הרבים מלעשות דבר מצווה וכל המעכב את הרבים מלעשות דבר מצווה צריך נידוי".

תלמוד ירושלמי ראש השנה א, א

"והיה כי מלאו ימיך (דברי הימים א, יז, יא). אמר לו הקב"ה (לדוד המלך): דוד ימים מלאים אני מונה לך, איני מונה לך ימים חסירים. שלמה בינך בונה בית המקדש אלא להקריב קורבנות. חביב עלי משפט וצדקה שלך יותר מכל הקורבנות שנאמר: 'עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח' (משלי כא, ג)".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ב, ד

אמר רבי יוחנן: כתיב 'המשל ופחד עמו עשה שלום במרומו' (איוב כה, ב) – מימיה של חמה לא ראתה פגימתה של לבנה".

1. "תני רבי שמעון בן יוחי: לפי שהרקיע של מים והכוכבים של אש והן דרים זה עם זה ואינן מזיקין זה את זה לפיכך כתוב 'עשה שלום במרומו'".
2. "אמר רבי אבון: המלאך עצמו חציו מים וחציו אש ואית ביה חמש גפין – 'וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש'".
3. "לעולם לית מזל (-לעולם אין אחד משנים עשר המזלות) חמוי מה דקומוי אלא כולהון סלקין כאילין דסלקין בסולמא הפיך (-רואה מה שלפני אלא כולם עולים, כמו אלו שעולים בסולם הפוך)".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ב, א

"אמר נוהריי בר שנייא: מעשה שירדתי להעיד על עד אחד באושא ולא היו צריכין לי, אלא עילה בקשתי להקביל פני חבריי".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ב, ה

אמר ליה [-רב כהנא לרב]: אנא מדבית עלי וכתיב על דבית עלי: 'אם יתכפר עוון בית עלי בזבח ובמנחה על עולם' [שמואל א, ג, יד] – בזבח ובמנחה אין מתכפר לו, אבל מתכפר לו בתפילה".

תלמוד ירושלמי תענית ב, א

"אמר רבי לעזר: שלשה דברים מבטלין את הגזירה קשה ואילו הן: תפילה וצדקה ותשובה ושלשתן בפסוק אחד: 'ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו' - זו תפילה, 'ויבקשו פני' - זו צדקה, כמה דאת אמר: 'אני בצדק אחזה פניך', 'וישובו מדרכיהם הרעים' - זו תשובה".

ההמלכה עצמה

תלמוד ירושלמי ראש השנה ד, א

"מעתי אף במקדש לא יידחה... תני ר' שמעון בן יוחי - 'והקרבתם' - במקום שהקורבנות קרבין".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ד, ח

א"ר יונה: כתיב: 'ואותי יום יום ידרושון' - זו תקיעה וערבה".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ג, ח

"ר' זעורה שמע לה מן הדא: 'ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני א-להיך נשמעו דבריך'".

ירושלמי ראש השנה א, ג

"חד אמר: אי זה אומה כאומה הזאת. בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא, אבל ישראל אינו כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ואוכלין ושותין ושמחים, יודעים שהקב"ה עושה להם ניסים".

משנה תענית ג, ג

"וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים... אותה העיר מתענה ומתרעת (-תוקעת בשופרות) וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. ר' עקיבא אומר מתריעות אבל לא מתענות"

תלמוד ירושלמי תעניות ג, ג (הסבר בדעת רבי עקיבא)

"שכן מצאנו בראש השנה מתריעין אבל לא מתעניין".

תלמוד בבלי, ראש השנה כז, ב

מתניתין: "שופר של ראש השנה של יעל פשוט... ר' יהודה אומר: בראש השנה תוקעים בשל זכרים..."

גמ': "א"ר לוי: מצוה של ראש השנה ושל יום הכיפורים בכפופין (כדעת ר' יהודה)".

סברתו של ר' יהודה היא שכמה שאדם כופף את קומתו יותר הדבר יותר משובח".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ג, ג

מתניתין: "שופר של ראש השנה של יעל פשוט... ר' יהודה אומר בר"ה תוקעים בשל זכרים".

גמ': "אמר ר' יונה: כדי שיפשטו ליבם בתשובה".

תלמוד ירושלמי ראש השנה ג, ה

"אמר רבי יוחנן טעמיה (-טעמו) דר' יהודה כדי ליתן את המצוי על המצוי ואת שאינו מצוי על שאינו מצוי".